ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 15, številka 1-2, avgust 2011 · ISSN 1408-2969

FENOMENOLOGIJA IN ZUNANJI SVET

Matjaž Potrč

Bogati svet tubiti v kadi: enakost možganov v kadi vašemu izkustvenemu svetu

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Citiranje: Matjaž Potrč, »Bogati svet tubiti v kadi: enakost možganov v kadi vašemu izkustvenemu svetu«, *Analiza: časopis za kritično misel* 15, št. 1-2 (2011): 77–89.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz skena tiskane izdaje (OCR, ročno pregledano) in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Matjaž Potrč
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Bogati svet tubiti v kadi: enakost možganov v kadi vašemu izkustvenemu svetu

Izkustveni svet mene samega, ki zase upam, da sem bitje, ki ni v kadi, je enak izkustvenemu svetu mojega dvojnika, ki je možgani v kadi. Najina svetova nista zgolj drug drugemu blizu, temveč sta si enaka. Delita si utemeljujočo fenomenologijo oziroma takovostno doživljanje. Poudarek na zunanjem svetu najprej zmanjša pomen kvalitativnih doživljajev oziroma fenomenologije, na koncu pa docela odpravi izkustveni svet. Še posebej vprašljiv pa je, če ga nadgrajuje okoljniški pristop. Trdovratnost utvare, češ da izkustvena enakost možganom v kadi ni mogoča, terja, da jo temeljito preučimo.

Ključne besede: tubit, možgani v kadi, izkustveni svet, okoljništvo, povnanjenje.

0. Okoliščine, ki so botrovale pisanju tega članka.

Povabili so me, da se udeležim znanstvenega srečanja o ozadju[1], na katerega so povabili tudi Johna Searla. Nisem bil prepričan, da bo Searle prišel, vendar je bil vseeno tam. Ostali udeleženci so bili večinoma, kot bi jaz temu rekel, okoljniški spoznavni filozofi. Slednji očitno menijo, da je ozadje, kot je naš okoljni svet oziroma okolje, ki obkroža določen organizem ali osebo, pomembno za razlago njenih spoznavnih zmožnosti. Počaščen sem bil, da se mi je ponudila priložnost sodelovati s to združbo.

Odkril sem, da okoljneži branijo tako ozadje kot svet in tudi povnanjenost, slednja pa naj bi pomenila, da je svet ali ozadje, ki ga obkroža, nekaj zunanjega organizmu. Bile pa so tudi težnje, da bi področje duha razširili v zunanji obkrožujoči svet. Tako bi področje duha razširili in obogatili z organizmovim povratnim delovanjem glede na svetne predmete in dejavnosti.

Nekaj malega sem vedel o Searlovem ukvarjanju z ozadjem pri njegovi razlagi duševne naperjenosti. Pomislil sem, da bi ozadje lahko prepričljivo predstavil kot spoznavno ozadje skupaj z morfološko vsebino (vsebino virtualne spoznavne pokrajine), kot se slednja pojavi v modelu duha z nazivom dinamično

[1] Konferenco o ozadju, ki je potekala od 5. do 7. oktobra 2007, je izvrstno organiziral Zdravko Radman na IUC v Dubrovniku. Poleg Johna Searla in njegove žene Dagmar so se je udeležili tudi Daniel D. Hutto, Michael W. Wheeler, Shaun Gallagher, Susan Stuart in drugi.

ali gibko spoznanje (Horgan in Tienson, 1996; Potrč (ur.), 1999; Potrč, 2004; za morfološko vsebino Potrč, 1999).

V času, ko sem pisal svoj članek in sem pri tem mislil na znanstveni sestanek, ki sem se ga nameraval udeležiti, sem se ukvarjal tudi s temo spoznavnega upravičenja (Henderson, Horgan in Potrč, 2007). Omenjeni spoznavnoteoretski članek prične tako, da razširi iskanje smiselne razlage zanesljivosti iz območnega na svetno in nazadnje na čezsvetno okolje, tako da uspešno obdela vrsto protiprimerov. Izsledek je, da svetna zanesljivost premaga območno zanesljivost, čezsvetna zanesljivost pa na podoben način premaga svetno zanesljivost – to pa vodi do stališča o zmagovalnem skeptičnem, ozkem upravičenju (Potrč, Sajama in Strahovnik, v pripravi). Podobno sem se lotil tudi vprašanja ozadja, tako da sem njegovo območno obliko razširil na svetno, slednjo pa se na čezsvetno (Potrč, v pripravi a). Na razumljiv in kratek način lahko območno ozadje predstavimo kot ozadje, ki z njim razpolaga določen izvedenec, denimo zdravnik ali pa kuhar. Ne glede na to, da je izvedenčevo področje omejeno, pa zanj lahko rečemo, kako je to pravzaprav celotni svet tega izvedenca. (»Ta kuharica se svojega dela loteva tako, da je njeno izkustvo kuhanja pravzaprav njen celotni svet; v kuhanju zares uživa«). Izvedenko odlikuje obvladanje veščin, v tej vlogi pa jo pripozna tudi njena skupnost. To zajema tako veščo kot tudi normativno stran njene biti-v-svetu. Zdi se, da svet obsega kar največ. Ali potemtakem lahko obstaja nekaj, kar ga presega, kar potemtakem sega čez in nad svetno ozadje? Moj odgovor je, da je to mogoče, če smo pozorni na čezsvetno ozadje. Čezsvetno ozadje odmisli od dejanskosti sveta in od biti-v-svetu ter poseže v brezmejne možnosti, ki jih ponujajo zmožni, možni svetovi in potemtakem čezsvetna razsežnost. Zgradba sveta je pravzaprav zgradba izkustvenega sveta: resnična zgradba ozadja se obelodanja na sebi lasten čezsvetni ozki način. Taka je v nekaj skopih besedah moja zgodba o ozadju. Ko sem prepoznal za smiselno ozko ali ustrezno obliko ozadja, je bilo mogoče primerjati čezsvetno ozadje in morfološko vsebino, lahko pa sem celo poskušal zagovarjati njuno enakost.

Po pravici povedano se nisem še enkrat lotil podrobnosti Searlove razlage ozadja, prav tako pa tudi ne njegovega pomembnega miselnega poskusa s kitajsko sobo. Zato sem bil presenečen, ko je Searle podprl mojo ozko razlago vsebine, češ da je primerna v obliki enakosti mojega izkustvenega sveta svetu mojega v kadi prebivajočega dvojnika. Izkazalo se je, da Searle zagovarja takšno enakost izkustvenemu svetu MVK (možganov v kadi) pri svoji predstavitvi kitajske sobe (Searle, 1984). Sam pa sem pred nekaj leti razširil izkustvo kitajske sobe na zatrditev tubiti-v-kadi (Potrč, 1998), kar predstavlja trditev, da MVK razpolaga s celotnim bogatim izkustvenim svetom.

Ob takratni priložnosti je Searle pritrdil pristni izkustveni enakosti biti-v-svetu mene samega in mojega dvojnika v kadi. Rekel je, da mu je ta enakost razvidna. Moj uvid prav tako napotuje v to smer. Rekel pa je tudi, da večina ljudi temu ne le ne verjame, ampak zadeve enostavno ne razume, in je zato opustil svoje poskuse razlage omenjene enakosti. V tem članku bom poskušal predstaviti nekaj razlogov za enakost biti-v-svetu mene samega in mojega dvojnika, ki se nahaja v kadi. Upam, da bo to v pomoč pri pojasnitvi tega vprašanja.

Ta uvodni oris ozadja moje lastne obravnave ozadja bi želel skleniti s kratkim povzetkom svojega obrata od povnanjenosti k ponotranjenosti. Se zlasti bi to utegnilo biti pomembno glede pojasnitve stališča, ki ga zasledimo pri povnanjeno usmerjenih okoljnežih – kot sam razumem, pa takšno stališče sloni na pojmovno majavih nogah. Sam sem tako začel z zagovorom povnanjenosti (Potrč, 1989) in sem pristal na vzročne ali smotrnostne miselne pristope (Dretske, 1988; Millikan, 1984), sprejel pa sem tudi psihološko okoljno razlago (Gibson, 1979). Ko sem poskušal oblikovati okoljno razlago brentanovske teorije miselne naperjenosti, sem samega sebe dojemal kot trdno zasidranega povnanjeneža. Zato sem bil nemalo začuden, ko je Rudolf Haller moje stališče označil kot vrsto ozkega berkeleyanstva. Nekaj časa sem zadevo premleval, pozneje pa je name zapustilo velik vtis Tiensonovo ozko razumevanje moje predstavitve Husserlove teorije zaznavanja. Nekateri so utirali pot v smer, da je takšno razumevanje združljivo s stališčem tubitnega MVK (Horgan, Tienson in Graham, 2004) ter s tezo o fenomenologiji intencionalnosti in o intencionalnosti fenomenologije (Horgan in Tienson 2002; glej tudi Potrč, 2001; Horgan, Potrč in Tienson, 2001). Vse to me je napeljalo k upoštevanju pomembnosti fenomenologije nasploh in še posebej njene utemeljitvene vloge pri položaju polnokrvne biti-v-svetu *tubiti-v-kadi.*

1. Izkustveni svet mene samega, ki sem, kot upam, bitje, ki ni v kadi, je enak izkustvenemu svetu mojega dvojnika, možgana v kadi.

Zdi se, da je naslednji uvid dovolj zanesljiv:

(MVK) Kolikor mi je znano, bi se prav lahko nahajal v položaju možganov v kadi (MVK); tj. nimam nobenega dokaza, da nisem MVK.

Znano je, da se je Descartes poigraval z možnostjo, češ da ga lahko vara vsemogočni demon. Descartesu se zdi, da je prepričan v to, kako sedi pred kaminom. Vendar pa kljub svojemu prepričanju o tem ugotavlja, kako bi prav tako bilo mogoče, da ga vara vsemogočni demon, ki uveljavlja svojo samovoljno moč tako, da projicira izkustveno okolje kamina, ne da bi karkoli takšnega zares obstajalo. Če je to tako, se Descartes znajde v skeptičnem položaju. Značilnost takšnih položajev pa je, da njihove možnosti ne moremo dokončno izključiti. Tako Descartes ne more zares dokazati, da ga *ne* vara vsemočni demon, ki ves čas proizvaja utvare.

Minilo je nekaj časa in ljudje so se naveličali poslušanja zgodb o zlobnih duhovih. Dandanašnjim filozofskim brucom je bolj všeč visoko tehnična različica iste zgodbe o možganih v kadi. Tukaj je miselni poizkus. Predpostavimo, da sem se, ne da bi tega vedel, znašel v položaju možganov v kadi. Temu je lahko botroval bodisi optimistični ali pa pesimistični scenarij. Mogoče sem imel prometno nesrečo, pri kateri sem si poškodoval prav vse telo – z izjemo možganov.

Možgane je pobral prijatelj, ki je supernevrofiziolog, njegova namera pa je bila, da bi mi preprečil seznanjenost z mojo strašno usodo. Vzame moje možgane, jih položi v kad s hranilno raztopino ter poveže vse vhodne in izhodne konce z zelo

močnim računalnikom, ob tem pa mi neprestano dobavlja podatke, ki jih pač izkušam: sedeč za mizo tipkam na računalnik, s telesom občutim določeno temperaturo okolja, čutim tudi položaj telesa in še ogromno drugih podobnih zadev. Niti približno se mi ne dozdeva, da bi lahko bil MVK, pa čeprav sem ravno to. Kaj pa pesimistična različica te iste zgodbe? Glede na slednjo se znajdem v natančno istem položaju, le da je tokrat supernevrofiziolog neodgovoren čudak, ki nekje okoli polnoči pride k moji postelji, mi kirurško iz glave odstrani možgane, potem pa opazuje učinke popolne utvare, ki sem ji podvržen. Kakorkoli že; ne obstaja dokaz o tem, da se v takšnem položaju ne nahajam.

Supernevrofiziološki čudak se veseli, da jaz o vsem skupaj nimam pojma. To pa ravno obeležuje skeptični položaj: ko enkrat nastopi njegova možnost, ga praktično ni mogoče zavrniti. To velja za vsakogar med nami: ko se enkrat zavemo, da je naše dejansko stanje morda stanje nekoga v skeptičnem položaju, te možnosti preprosto ne moremo izločiti. Enostavno ne moremo odpraviti možnosti, da se v dejanskem izkustvenem stanju vsak izmed nas nahaja v položaju MVK.

Ena izmed glavnih značilnosti omenjenega položaja je, da imamo opravka z izkustvenim svetom. Torej so okoliščine mojega izkustvenega sveta prav lahko enake mojemu položaju MVK; vsekakor nimam nobenega dokaza za to, da se v MVK položaju nisem znašel. Poleg tega pa imamo opravka s trditvijo, ki zadeva vednost: kolikor pač vem, se prav lahko nahajam v položaju MVK. Nobena vednost mi ni na voljo, da ne bi bil v položaju MVK.

Začetni problem je, ali obstaja enakost mojega izkustvenega sveta in izkustvenega sveta mojega MVK dvojnika. Če o tem za trenutek razmislite, lahko ugotovite, da je tak položaj očiten.[2] Po drugi strani pa bi lahko kdo sklepal, da zadeva nikakor ni razvidna.

Če kdo išče dokaze o enakosti mojega izskustvenega položaja z izkustvenim položajem mojega MVK dvojnika, mora to podpreti z razlogi.

V to smer bi se lahko podali z naslednjim ugovorom gornjemu ubesedenju. Dejal sem, da sem, »kot upam«, za razliko od mojega MVK dvojnika bitje, ki ni v kadi. Če pa *resno* dojamem položaj MVK, bo moje upanje bržkone prazno. Kako bi za začetek sploh lahko vedel ali si zamislil, da se pravkar ne nahajam v kadi? Kako naj sploh vem, kakšen naj bi bil moj položaj, ko nisem v kadi, in čemu bi ta sploh bil v prednosti pred položajem MVK? Takšno upanje nima razumne podlage, saj nimam na voljo nikakršnega načina, kako ga smiselno razložiti.

Vse to zares vodi k sklepu, da je izkustveni svet mene samega, ki, kot upam, ne prebivam v kadi, enak izkustvenemu svetu mojega dvojnika, ki je možgani v kadi – kot pač najboljše vem, ko že pričnem upoštevati možnost skeptičnega scenarija.

[2] Kakor razumem, podobno kot jaz tudi Searle jemlje ekvivalenco mojega in izkustvenega sveta MVK za očitno.

2. Izkustveni svet mene samega, ki, kot upam, nisem v kadi, ter izkustveni svet mojega dvojnika, ki je možgani v kadi, si nista zgolj blizu, temveč sta si enaka.

Vendar pa smo ravnokar rekli, da mi ni razumno trditi, da sem, kot upam, bitje, ki ni v kadi. Saj mi še na misel ne pride, kakšna naj bi sploh bila razlika med mojim morebitnim položajem, ko nisem v kadi, ter med položajem, ko sem v kadi.

Morda bi zopet lahko pričeli z opisom mojega trenutnega položaja. Sedim v sobi in tipkam na tipkovnico svojega računalnika. Ko to počnem, čutim, kako se moji prsti dotikajo tipk na tipkovnici in pri tem izkušam ravno primeren odziv. V tem položaju bi bilo vse skupaj precej drugače, če pri tipki, ko bi želel natipkati črko T, ne bi bilo nikakršnega odpora. V tem primeru bi samodejno začel preverjati, kako je do tega prišlo. Kot sem že omenil, občutim določeno temperaturo svojega telesa, prav tako pa čutim, da je to zame, ko tipkam, kar primerna temperatura. Prav tako opažam, da je ravno v tem trenutku skozi moja okna sonce začelo sijati močneje, tako da opažam povečano svetlost ter osvetlitev svoje sobe in svoje delovne mize. Če se zazrem skozi okno, vidim, kako se veje na drevesih gibljejo pod vplivom rahlega vetra. Spominjam se, da sem včeraj gledal televizijsko nadaljevanko in spominjam se nekaterih podrobnosti in splošnega občutka ob mojem zadnjem predavanju. Prav tako vem, da moram v nekaj dneh pripraviti še eno predavanje z isto odvijajočo se snovjo, ter se vživljam v občutek in zbiram podatke, ki bi jih pri tem naslednjem predavanju lahko predstavil. Prav tako čutim dolžnost, da se udeležim srečanja na temelju moje obljube, da bom to storil. Spominjam se in predvidevam, živim v okolju, ki je prepredeno z normativnimi obveznostmi. Prav tako me obdajajo podzavestni občutki o zadevah, o katerih sicer kaj dosti ne razmišljam, kot denimo, da se moja srajca dotika moje kože in da imam potemtakem na sebi oblačila.

S tem opisom bi lahko nadaljeval in bi vanj lahko vključil še marsikatero podrobnost. To je opis mojega trenutnega stanja vključno z mojimi neposrednimi in podzavestnimi zaznavami in občutki, z mojim položajem, da sem del skupnosti, s temu ustreznimi obvezami in normativno opremo, z mojim družbenim in osebnim položajem. To je opis moje biti-v-svetu, skratka opis mojega bogatega in večrazsežnostnega položaja biti-v-svetu.

Sprva bi lahko bil vsakdo pod vtisom, da je to opis nekoga s pravim zunanjim okoljem, že prej omenjenega »mene samega, kakor naj upam kot bitja, ki ni v stanju MVK«. Toda dejansko – in to je sedaj ključno spoznanje – ni prav nobenega dokaza, da bi se to bogato stanje biti-v-svetu kakorkoli razlikovalo od mojega stanja v kadi in potemtakem od mojega stanja, ko sem svoj lastni MVK dvojnik.

Kot poskus, da bi zavrnili izkustveno enakost z MVK, se lahko spomnimo tegale: »Mize se lahko dotaknem, in medtem ko to počnem, mi nudi občutek fizikalnega odpora. Prav tako pa se s tabo lahko krepko rokujem, kar dokazuje, da moraš pač biti tu, ko čutim tvoj stisk in tvoj splošni odziv na moje dejanje«. Odgovor je, da možnosti enakosti z MVK ne more ovreči nič od tega, kar je povedano zgoraj. Do izkustva dotikanja mize in stiska roke lahko pride tudi pod predpostavko, da se prav zdaj nahajam v položaju MVK. V bistvu ni prav

nobene razlike med mojim izkustvenim položajem (predvidoma nisem MVK, kot ponavljamo, da bi bila stališča tako bolj razvidna) in med mojim MVK dvojniškim položajem. Nič od tega, kar se nahaja v zgornjem opisu mojih izkustev in v opisu mojega položaja biti-v-svetu, ne more veljati kot zadnji dokaz, da nisem MVK.

To pa dokazuje, da ima MVK celotno bogato izkustvo biti-v-svetu, ter dejansko dokazuje, da je MVK v stanju *tubiti* v-svetu.

Drugače povedano, v odnosu z MVK ne smemo biti šovinistični, tako da bi mu odrekli kakršenkoli del njegovega položaja dostojanstva tubiti-biti-v-svetu ter v-svetne umeščenosti.

Hitri premislek vas bo prepričal, da si izkustveni svet mene samega in mojega dvojnika, ki je v kadi (lahko pa tudi vas samih in vašega dvojnika v kadi) nista zgolj podobna ali drug drugemu bližnja. *Enaka* sta si. Ni takšne razlike, ki bi jo lahko podal in bi nam pomagala razločevati med obema ravnokar omenjenima svetovoma.

Lahko opazimo, da enakost MVK z mojim dejanskim položajem poudarja obravnava, ki ne vidi zgolj delov tega položaja, temveč celotni holistični položaj biti-v-svetu skupaj z množico njenih določil ter bogatih razsežnosti. Izkaže se, da zgolj upoštevanje položaja MVK biti-v-svetu dejansko resno vzame prav zamisel biti-v-svetu. Z drugimi besedami, možgani v kadi se v svoji izkustveni svetni razsežnosti izkažejo enaki *tubiti* v kadi in potemtakem tudi *tubiti-v-svetu.* Pri tem pa je *tubit* nekdo, ki naseljuje svet ravno tako kot vi ali jaz. Seveda tukaj govorimo o izkustvenem svetu.

Na tej točki bi se kdo lahko vprašal, ali naj prevzamemo šibko ali pa močno obliko enakosti med izkustvenima svetoma mene samega in mojega MVK dvojnika. Pravzaprav, če upoštevamo neracionalnost zatrditve »Upam, da sam nisem v položaju MVK«, bi se kdo lahko preprosto vprašal, ali bi morali pristati na šibko ali pa na močno razlago enakosti z biti-v-svetu MVK. Ravnokar opažene okoliščine neracionalnosti glede zanikanja »upam, da nisem MVK« pa nam kažejo, da bi morali zagotovo sprejeti *močno* enakost – saj je položaj bitiv-svetu MVK edini, pri katerem bi se lahko nadejali, da bomo zanj pridobili *upravičenje.*[3] Lahko bi dejali, da pač glede na to, kar nam je *znano,* ni nikakršne razlike med mojim izkustvenim položajem ter med ozkim položajem MVK. Moj svet je bogat in prav tako je bogat svet mojega MVK dvojnika. *Tubit* v kadi ima polno in bogato bit-v-svetu, izkustveni svet MVK pa dejansko izkazuje svojo bogato umeščenost kot *tubit.* To lahko morda pri tem ali onem privede do nelagodja, vendar pa je res.

3. Izkustvena svetova mene samega in mojega dvojnika možgana v kadi si delita fenomenologijo, ki se izkaže za utemeljujočo značilnost.

Ko smo zatrdili enakost mojega izkustvenega sveta izkustvenemu svetu mojega MVK dvojnika, smo morda pri tem opazili, da smo med drugim uporabili

[3] Primerjajte čezsvetno upravičenje kot prevladujoče nad lokalnim in globalnim (Henderson, Horgan in Potrč, 2007).

kvalitativne občutke umeščenosti, da bi na ta način spravili v obtok svoj pogled. Slednji vključujejo moje kvalitativne občutke umeščenosti v normativnem okolju, poleg tega pa še spomine in pričakovanja, ki oskrbijo umeščenost glede na sedanji položaj. Takšnim kvalitativnim občutkom ali takovosti včasih rečemo kar fenomenologija (Potrč, 2008).

Ko omenimo svet, pri tem običajno najprej pomislimo na predmete in dogodke, kot so šalice, psi in polivanje mleka, lahko pa tudi razlivanje črnila. Že bežni premislek pa pokaže, da bi bilo pravzaprav še bolj primerno omeniti moja izkustva umeščenosti, pa najsi bodo le-ta povezana s stvarmi, ki sem jih izkusil v nekaterih okoljih, jih morda pričakujem, ali pa glede na prepleteno mrežo mojih normativnih obvez. Biti v svetu vključuje umeščenost v tem svetu, te normativne zadeve pa so potem celo bliže svetu kot je vse ostalo. Vendar pa obstaja še nekaj drugega, kar v ozadju združuje vse doslej omenjene vidike: kvalitativna izkustva ali večrazsežnosti fenomenologije. Če zaznavam skodelico, iz katere pijem čaj, ali pa se je dotaknem, se ob tem dogaja cela množica kvalitativnih ali fenomenoloških izkustev. Ko držim skodelico, čutim njeno trdnost, tu je tudi kvaliteta primerne toplote, ki jo izkušam, zaznavam pa tudi vonj, medtem ko uživam v srkanju čaja. Potemtakem obstaja neka posebna fenomenologija, ki poteka skupaj z zadevami, ki se jih spominjam in jih pričakujem, v več razsežnostih in se spreminja pod pritiskom dinamike, ki je lastna mojemu živetemu izkustvu. Prav tako obstaja fenomenološka kvaliteta, ki vzpostavlja moj užitek pri opazovanih in opaženih barvah ter užitek vidnega prizorišča v mojem okolju. Obstaja fenomenologija, ki je lastna občutenju mojega telesa, kar je pomembno za moje splošno vedenje, pa čeprav je v vsakokratnih okoliščinah morda sploh ne opazim. Tak opis bi lahko še nadaljevali.

Če pričnemo z opisom sveta kot tistega, ki najprej vključuje predmete in dogo« ke, potem na takovosti in na fenomenologijo gledamo kot na nekaj drugotnega zgolj spremljajočega in subjektivnega, nevrednega resnih stvari, ki se nahajajo v našem okolju. Vendar pa spregledamo, da je to potem svet, ki ga pravzaprav nihče ne naslanja. Pravzaprav to sploh ni nikakršen svet, saj sestoji iz razpršenih dobrin, ki prosto lebde v praznini. V nasprotju s tem se pravi svet pojavi tam, kjer stvari podpira fenomenološko ozadje. Naša izkustva so izkustva živečega, izkustvenega sveta zaradi bogatega ozadnjega fenomenološkega občutka, ki se ves čas dogaja v premnogih bogatih med seboj prepletenih razsežnostih. V bistvu fenomenologija stori, da svet obstaja. Svojo trdnost in svojo visoko veljavnost izkustvenega sveta dobi zavoljo dinamike fenomenološkega ozadja. Če na zadeve pogledamo tako, potem ni res, da bi izkustvo sveta fenomenologija zgolj spremljala. V nasprotju s tem fenomenologija *zasnavija* izkustveni svet in bit-v-svetu, ki je pravzaprav splošna izkustvena kategorija. S svojimi številnimi strnjenimi prepletenimi razsežnostmi fenomenologija utemeljuje svet, izkustveni svet, in mu je pogoj.

Utemeljitveno vlogo fenomenologije za svet bomo znali ceniti, če se ozremo na postopek dajanja v oklepaj.[4] Vzemimo, da obstaja ta mačka kot žival, ki živi v

[4] Pametni ljudje, kot je bil Husserl, so se zatekli k več plastem postopka dajanja v oklepaj, zato da bi razkrili strukturo sveta, ponavadi prekrito z eksternalističnimi predsodki, ki so viseli nad

moji okolici. Če skušam priti do zanimivih stvari, ki zadevajo to mačko, in sicer do zadev, ki so zanimive za fenomenološki opis, moram najprej postaviti v oklepaje mačkino naravo kot fizikalne, kemične ali biološke bitnosti.[5] Za vse te bodo primerno poskrbele ustrezne naravoslovne znanosti, medtem ko bi se morala filozofija ali psihologija držati ožjih načinov opisa. Potemtakem bo naš opis pri iskanju svetne umeščenosti te mačke postavil pristop omenjenih naravoslovnih znanosti v oklepaj. Potem bo nastopila množica redukcijskih postopkov, ki nas bodo na koncu pripeljali do idealne mačke in, kar je še bolj pomembno, do mačke kot fenomenološko opisane značilnosti. Šele ta zadnji korak bo mačko dejansko umestil v svet, privedel jo bo do tega, da prevzame svojo vlogo v biti-v-svetu, vpletel se bo v izkustveni svet. Objektivne naturalistične poteze mačke morajo biti postavljene v oklepaj zato, da se le-ta lahko pojavi kot sestavina našega sveta.

Upoštevajte pa še naslednje. Najprej, če naj postane značilnost našega sveta, si mora mačka prisvojiti fenomenologijo. In drugič, ko je mačka enkrat oskrbljena s fenomenologijo, ta fenomenologija vstavi mačko v ozadje, v fenomenološko večrazsežno ozadje našega sveta, skozi katerega živimo. Na tak način fenomenologija končno mačke ne obravnava več kot atomarne bitnosti, kar se je dogajalo na sledi globokih predpostavk povnanjenega naturalističnega pristopa. V takšnem atomističnem povnanjenem pristopu ni bilo dostojanstva in ni bilo svetnosti. Glede na ta povnanjeni pristop je bila mačka prosto lebdeči atomistični predmet brez kakršnegakoli ozadja in brez kakršnegakoli sveta. Na drugi strani pa je zvedba in še posebej fenomenološka zvedba mačko umestila v svet, v bogastvo fenomenološko oskrbljenega ozadja izkustvenega sveta.

Povnanjen pristop tudi ni imel kakšne zares zanimive zgradbe. S tem v nasprotju je sedaj vloga postopka dajanja v oklepaje v tem, da osvetli to *zgradbo*, in sicer zgradbo izkustvenega sveta, ki bi se sicer izmaknil našemu pogledu. Postopka zvedbe in fenomenologije nas na ta način vodita k prisvojitvi sveta. Kar zadeva prej omenjeno mačko, lahko v fenomenološki svetni opis vključite vse takovosti, njej lastno barvo in postavo, zmožnosti njenega premikanja, njeno običajno okolje in še veliko več podobnih stvari. Fenomenologija odstre ozadje in svet, ki so ga našemu pogledu zastirali atomistični povnanjeni objektivni in naturalistični postopki.

Zavoljo tega velja poudariti, da si moj izkustveni svet ter izkustveni svet mojega dvojnika, ki je možgani v kadi, delita fenomenologijo, za katero se izkaže, da je *utemeljujoča.*

4. Poudarjanje pomembnosti zunanjega sveta ne samo, da zmanjša vlogo fenomenologije, temveč vsak izkustveni svet v celoti odstrani.

Iz tega ravnokar opisanega stališča, ki jemlje fenomenologijo kot *utemeljujočo* in ne samo kot nekaj spremljajočega, si lahko sedaj na kratko ogledamo

obstoječim.

[5] Upoštevajte, da je podobno strategijo predlagal metodični solipsizem kot raziskovalno strategijo za kognitivne znanosti (Fodor, 1989).

povnanjene pristope. Ti pristopi *ne* odmerjajo nobenega mesta *fenomenologiji*, ko se osredotočijo zgolj na objektivne in *naturalistične* predloge.

Poglejmo vzročne in smotrnostne teorije nanašanja (Dretske, 1988; Millikan, 1984). Osredotočajo se na nanašajoče in podobne vloge ter na naturalistični objektivni način pokrivajo različne prikaze jezika in misli. Vzročna teorija bo trdila, da se lahko nanašam na mačko ali mislim o njej samo, če sem v vzročni zvezi ali v vzročnem podatkovnem medsebojnem delovanju s predmeti pravkar omenjene vrste. Smotrnostni nauk trdi, da je moja zmožnost nanašanja na mačko proizvod dejstva (in je možna zgolj zato), ker je vrsta v svojem biološkem razvoju udejanjila zmožnost misliti na mačke, ta zmožnost pa je za preživetje vrste koristna na podoben način kot zmožnost izvajanja nekih drugih biološko podkrepljenih veščin.

Vidimo lahko, da nekateri nauki poudarjajo vlogo zunanjega sveta, ko skušajo razložiti funkcije nanašanja in podobno. Takšne naturalistične teorije namreč predpostavljajo, da stvari, ki so pomembne (vzročnost, smotrnostni procesi), utemeljujejo funkcije nanašanja in podobno ter da nimajo ničesar skupnega s fenomenologijo.

Takšno stališče povnanjenih teorij pa ni samo malce zavajajoče, temveč je zgrešeno v svojem bistvu. Zakaj? Zato ker nanašanje in druge podobne funkcije sploh niso možne na atomistični način, kot ga predpostavljajo povnanjene teorije. Možne so le v primeru, da obstaja celotno med sabo prepleteno večrazsežno ozadje, ki omogoča nastop dejanjem nanašanja in miselne naperjenosti. Povnanjeneži se oklepajo atomizma ter iz svojih premišljanj izženejo vsakršno ozadje in takovost. V tem pogledu se brez kakršnekoli fenomenologije obnašajo kot zombiji in, kot menimo, se tudi niso zmožni nanašati ali izvrševati kakršnihkoli dejanj miselne naperjenosti.

Holistični zorni kot fenomenološkega ozadja, ki ga doseže fenomenološko zvajanje, je pravo zdravilo proti tem naturalističnim povnanjenežem. Na pomemben del te naloge so že opozorili z zagovorom teze o fenomenologiji intencionalnosti in o intencionalnosti fenomenologije (Horgan and Tienson, 2002; Potrč, 2001). Teza FI&IF prične z opažanjem popolnoma zgrešenega atomističnega in ločitvenega pristopa k fenomenologiji in intencionalnosti. Povnanjeni nauki obravnavajo fenomenologijo kot nekaj zgolj spremljajočega in popolnoma nebistvenega glede na intencionalna dejanja naperjenosti, kot je moja misel, ki zadeva mačko. In podobno obravnavajo misli ter ostala intencionalna dejanja, kot da slednja nimajo ničesar opraviti s fenomenologijo. Poleg tega pa obravnavajo fenomenološka izkustva, kot da so ta brez intencionalnosti, recimo kot prosto lebdeča in kot da bi bila brez kakršnekoli povezave z izkustvenim prostorom. V nasprotju s tem teza FI&IF obravnava fenomenologijo kot utemeljujočo za intencionalna dejanja, intencionalnost pa obravnava kot temeljno za fenomenološke zaznavne občutke.

Sam menim, da je teza FI&IF temeljnega pomena proti takšnim stališčem, kot je povnanjensko in naturalistično vzpodbujen atomistični pristop. Resnično zdravilo proti atomizmu, naturalizmu in povnanjenosti pa je pripoznanje utemeljujoče vloge fenomenologije kot bogatega ozadja sveta, izkustvenega sveta.

Namig je, da poudarek, ki je dan na zunanji svet, ne samo, da zmanjšuje vlogo fenomenologije, temveč da v celoti odpravi izkustveni svet. Tako ga lahko ponovno vzpostavimo le, če v popolnosti pripoznamo enakost mojega izkustvenega sveta s svetom možganov v kadi, pravzaprav s pripoznanjem tega, da se popolnoma dobro počutim na mestu tubiti-v-kadi. Glede tega so povnanjeni pristopi docela in ne le malo v zmoti.

5. Poudarek na zunanjemu svetu je še zlasti samoovrgljiv, če ga prodaja okoljniški pristop.

Težko je verjeti, da lahko nekateri ljudje, ki jim je svet pomemben, poleg tega prevzamejo povnanjen pristop k nanašanju in da so zmožni prevzeti svet kot zunanji svet.

Takšno stališče je vprašljivo že zavoljo našega prejšnjega spoznanja, da si svet lahko prisvojimo zgolj na način fenomenološke zvedbe ob zavrnitvi naturalizma ter ob prepoznanju holističnega podpirajočega ozadja, lastnega fenomenologiji kot edini pravi možnosti za to, da obstaja svet in bit-v-svetu, da obstaja *tubit,* ki je na nek način privlačen in ozek tip.

Sam menim, da so okoljneži (ljudje, ki mislijo, da je svet pomemben), ki sprejemajo tudi povnanjenost (mislijo tudi, da je svet zunanji svet), žrtve močne utvare. O tem bom nekaj malega povedal v kratkem. V tem odstavku bom samo izjavil, da je, kot sledi iz našega doslejšnjega miselnega toka, stališče teh ljudi preprosto napačno. Ne zdrži preizkusa. To stališče je samoovrgljivo zaradi preprostega dejstva, da svet ni naturalističen in zato ne more biti zunanji svet.

Včasih fantje okoljneži poskušajo pritisniti na duha na ta način, da bi ta obsegal zunanji svet, kar je še posebej vprašljivo. Trdijo na primer, da »je vsak stari dobri PC, na katerem sem kdajkoli delal, del mojega duha« – to pa je *reductio ad absurdum* njihovega lastnega stališča.[6] Najprej je preprosto neumno in prismojeno, da trdimo, kako so zunanji računalniki, mačke ali karkoli že del mojega duha kot zunanje stvari. In le čemu bi kdo kaj takšnega sploh trdil? Zato da bi ohranil svoje povnanjene uvide, kot je ta, da je zunanji svet pomemben. Vendar je to preprosto vprašljivo, saj svet (kot filozofska ali psihološka kategorija, če želite) preprosto ne more biti zunanji. Zakaj? Zato, ker potem ne bi vseboval fenomenologije, in glede na to se ne bi držal skupaj in sploh ne bi bil več svet.

Kakšno olajšanje je pustiti te povnanjenjske uvide za sabo in z vsem srcem objeti *tubit-v-kadi* ter njen bogat fenomenološko ozki svet.

6. Preiskati velja vztrajanje utvare, češ da je potrebno zavrniti enakost možganov v kadi (mojemu izkustvenemu svetu).

Utvara, češ da je zunanja dejanskost pomembna za svet, vztraja. Povnanjenski okoljneži verjetno razmišljajo približno takole: »Dobro. Verjamemo v holistični

[6] To RAA lastnost okoljnostne prisvojitve predmetov v zunanjem svetu kot je PC-jev, je izrazil Searle na konferenci o ozadju, katero omenjam v prvi opombi.

svet, ki je lasten ne le zgolj enemu organizmu, ampak večjemu številu le-teh. Ker ti organizmi ves čas vplivajo en na drugega, mora biti ta medsebojni vpliv usmerjen na zunanji svet. Seveda, če je organizem z nečim v medsebojnem vplivu, potem mora to biti njemu zunanje – mar ne? Potemtakem moramo mi okoljneži sprejeti dejanskost zunanjega sveta.«

Na tak način povnanjeni okoljneži odpravijo izkustvo možganov v kadi, ta poteza pa je podvržena utvari. Zakaj? Zato ker je utvarno verjeti, kot smo že začeli ugotavljati, da povnanjene stvari utemeljujejo svet. Ravno nasprotno smo ugotovili, da fenomenologija s svojo holistično in združujočo silo, s katero spaja izkustva, zares utemeljuje samo možnost, da obstaja svet. Svet, o katerem govorimo, je pravzaprav izkustveni svet.

Ko povnanjeni okoljneži odpravijo utemeljujočo možnost enakosti MVK s prepoznanjem sveta, so žrtve močne povnanjene utvare. Privzemajo namreč zdravorazumsko povnanjeno razumevanje sveta. Seveda bodo ljudje na tržnici gledali na svoje blago kot na zunanje, dobro obstoječe stvari. Vendar pa je narobe, če takšno povnanjeno predpostavko prenesemo na utemeljitev sveta, kot o njem premišljamo pri filozofskih raziskovanjih. Pametni ljudje so videli, da je zavrnitev naturalizma, nato pa privzetje fenomenološke zvedbe in ponovna vzpostava sveta iz fenomenološkega ozadja in izkustev edini pravi način. In prav zato je bistveno pripoznanje MVK enakosti mojega izkustvenega sveta, in dejansko njegove utemeljujoče vloge za *tubitno* bit-v-svetu.

Kako delujejo utvare? Hiter pogled na Müller-Lyerjevo ali na Brentanovo utvaro nam pokaže, da posameznik vztraja pod vplivom utvare celo potem, ko so mu stvari razložili: vi veste, da imajo črte v Müller-Lyerjevi iluziji enako dolžino, vendar jih še naprej zaznavate, kot da so različnih dolžin. Na podoben način lahko povnanjenim okoljnežem dokažemo vprašljivo naravo njihovega dojemanja sveta kot zunanjega sveta, vendar bodo kljub temu vztrajali pri svoji neveri v utemeljujočo vlogo fenomenologije in enakosti možganov v kadi izkustvenemu svetu ter za možnost tega sveta kot takega. Izkaže se, da sloni trdovratnost utvare na dvomljivi predpostavki, češ da je izkustveni svet zunanje utemeljen. Vendar pa je to lahko samo zombijev svet, zombiji pa pravzaprav nimajo izkustvenih svetov in pravzaprav tudi ne kakršnegakoli sveta.

Pomemben namig kaže v tole smer. Ljudje so nagnjeni k mišljenju, da ozki skeptični položaji ne morejo biti upravičeni, in sicer zato, ker so notranji, ne pa zunanji. Vendar ko se soočimo z resnico (kar pa zahteva nekaj miselnega napora), zmaga ozek čezsvetni položaj (Henderson, Horgan in Potrč, 2007). Na podoben način se ljudje nagibajo k mišljenju, da je ozki položaj MVK neupravičen in zavrnjen kar zadeva njegov obstoj, saj je notranji. Vendar pa sta v nasprotju z njihovim mnenjem upravičenje in vsekakor tudi sam obstoj sveta zagotovljena zgolj na podlagi enakosti mojega izkustvenega sveta z izkustvenim svetom mojega MVK dvojnika. Utvara je (utemeljena zgolj na povnanjenjskih predsodkih), da je utvaren ozki položaj; prav nasprotno *je* ravno slednji upravičen.

THE RICH WORLD OF DASEIN IN A VAT: BRAIN IN A VAT'S EQUIVALENCE TO YOUR EXPERIENTIAL WORLD

The experiential world of myself who am hopefully an unenvatted creature is equivalent to the experiential world of my brain in a vat counterpart. Our worlds are not just close to each other; they are identical. They share phenomenology which proves to be a constitutive feature. The impact put upon the external world does not just diminish the role of phenomenology, but gets away without the experiential world altogether. It is especially self-refuting if advanced by the ecological approach. The persistence of illusion in respect to dismissing brain in a vat equivalence merits to be investigated.

Keywords: Dasein, brain in a vat, experimental world, ecologism, externalism.

Literatura

Dretske, F. (1988). *Explaining Behavior.* Cambridge: MIT Press.

Dreyfus, H. (1991). *Being-in-the-World.* Cambridge: MIT Press.

Fodor J. (1981). »Methodological Solipsism Considered as a Research Strategy in Cognitive Psychology«. V Fodor J., *Representations,* Cambridge: MIT Press.

Gibson, J. J. (1979). *The Ecological Approach to Visual Perception.* Houghton-Mifflin.

Haugeland, J. (1985). *Artificial Intelligence: The Very Idea.* Cambridge: MIT Press.

Heidegger, M. (1927). *Sein und Zeit,* Max Niemeyer.

Henderson, D., Horgan, T. in Potrč, M. (2007). "Transglobal Evidentialism-Reliabilism". *Acta Analytica,* 22 (4), str. 281-300.

Horgan, T. in Graham, G. (v pripravi). »*Phenomenal Intentionality and Content Determinacy*«.

Horgan, T. in Kriegel, U. (2008). »Phenomenal Intentionality Meets the Extended Mind«. *The Monist,* 91, str. 347-373.

Horgan, T. in Potrč, M. (2008). *Austere Realism: Contextual Semantics Meets Minimal Ontology.* Cambridge: MIT Press.

Horgan, T. in Potrč, M. (2008). »Contextual Semantics and Particularist Normativity«. V Lance, M., Potrč, M. in Strahovnik (ur.), *Challenging Moral Particularism,* New York: Routledge, str. 123-139.

Horgan, T. in Potrč, M., (2006). »Abundant Truth in an Austere World«. V Greenough, P. in Lynch, M. (ur.), *Truth and Realism,* Oxford: Oxford University Press, str. 137-161.

Horgan, T. in Tienson, J. (1996). *Connectionism and Philosophy of Psychology.* Cambridge: MIT Press.

Horgan, T. in Tienson, J. (2002). »The Intentionality of Phenomenology and the Phenomenology of Intentionality«. V Chalmers, D. (ur.), *Philosophy of Mind: Classical and Contemporary Readings*, Oxford: Oxford University Press, str. 520-533.

Horgan, T. in Timmons, M. (v pripravi). »Morphological Rationalism and the Psychology of Moral Judgment«.

Horgan, T., Potrč, M. in Tienson, J. (ur.) (2001). *Origins: The Common Sources of the Analytic and Phenomenological Traditions.* Supplement, the Southern Journal of Philosophy.

Horgan, T., Tienson, J. in Graham, G. (2004). »Phenomenal Intentionality and the Brain in a Vat«. V Schantz, R. (ur.), *The Externalist Challenge*, Berlin: De Gruyter, str. 297-317.

Husserl, E. (1973). *Ding und Raum.* Martinus Nijhoff.

Millikan, R. (1984). *Language, Thought and Other Biological Categories.* Cambridge: MIT Press.

Potrč, M. (1989). *Intentionality and Extension. Acta Analytica.*

Potrč, M. (1993). *Phenomenology and Cognitive Science.* Röll.

Potrč, M. (1998). »From Chinese Room to Dasein in a Vat«. V *Čarnijev zbornik*, Ljubljana: ZIFF, str. 459-467.

Potrč, M. (1999). »Morphological Content«. V Potrč, M. (ur.) *Connectionism and the Philosophy of Psychology, Acta Analytica*, 22, str. 133-149.

Potrč, M. (2000). »Justification Having and Morphological Content«. *Acta Analytica*, 15, str. 151-173.

Potrč, M. (2001). »Intentionality of Phenomenology in Brentano«. V Horgan T., Potrč, M. in Tienson, J. (ur.), *Origins: The Common Sources of the Analytic and Phenomenological Traditions*, Supplement, the Southern Journal of Philosophy, str. 231-267.

Potrč, M. (2003). »Blobjectivist Monism. Repulsive Monism: One Dynamic BLOB and no Principles«. V Bächli, A. in Petrus, K. (ur.), *Monism*, Frankfurt a. M.: Ontos, str. 125-155.

Potrč, M. (2004). *Dinamična filozofija.* Ljubljana: ZIFF.

Potrč, M. (2008). »The World of Qualia«. V Wright, E. (ur.), *The Case for Qualia*, Cambridge: MIT Press, str. 109-124.

Potrč, M. (v pripravi a). »*Background and Morphological Content*«.

Potrč, M. (ur.) (1999). *Connectionism and the Philosophy of Psychology. Acta Analytica* 22.

Potrč, M., Sajama, S. in Strahovnik, V. (v pripravi). »*Skeptical Justification*«.

Searle, J. (1983). *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind.* Cambridge: Cambridge University Press.

Searle, J. (1984). *Minds, Brains and Science.* Harvard U.P.